

Predstavitev knjige Christopherja Bollasa »The Shadow of the Object« (1987-Free Association Books, London).

Ettore (Hektor) Jogan

Mislim, da je Christopher Bollas eden izmed najbolj pomembnih in najbolj zanimivih sodobnih psihoanalitikov na mednarodnem prizorišču. Rojen v ZDA leta 1943, je začel svoje akademsko izobraževanje s študijem zgodovine, potem literature, antropologije in vzporedno psihoterapije. V zrelih letih se je preselil v Anglijo, tam dokončal svoj psihoanalitični trening, in dobil leta 2010 angleško državljanstvo. Ko se je posvetil izključno psihoanalizi, se je terapevtsko ukvarjal tudi s težkimi pacienti, poglobil je mnogo teoretičnih problemov, tako da je njegovo raziskovanje zelo bogato na kliničnem, a tudi na teoretičnem področju. Seveda je Bollas v svoji strokovni karieri imel tudi nešteto obveznosti in vlog na inštitucionalnem nivoju kot pedagog in kot odgovoren za razne psihoanalitične inštitucije in asociacije. Preden se osredotočim na knjigo »The Shadow of the Object« (Senca objekta), bi citiral nekaj njegovih knjig, ki so zelo pomembne, da razumemo njegov miselni razvoj in njegovo filozofijo. To so Forces of Destiny (1989), Cracking Up (1995), Hysteria (1999), When the Sun Bursts: the Enigma of Schizophrenia (2015).

Bollas črpa v svojem teoretičnem raziskovanju elemente pri raznih avtorjih od klasičnih (Freud, Klein, Bion) do bolj sodobnih. Mislim pa, da je še najbolj povezan z Winnicottom in da je viden predstavnik njegove dediščine. V njegovem razmišljanju je n.pr. vedno zelo prisoten pojem »pravega selfa« in »lažnega selfa«. Velika prednost teksta »The Shadow of the Object« je ta, da ima knjiga, poleg poglobljenega razglabljanja teoretičnih argumentov, ogromno kliničnih primerov, ki skušajo na zelo plastičen in prepričljiv način osvetliti teoretične pojme, ki jih srečamo v tekstu. Zaradi tega je tekst zelo razumljiv in torej primeren tudi za študente psihoterapije in psihoanalize v precej začetnih fazah svojega študija. Na koncu knjige so tudi zelo zanimiva njegova razmišljanja glede tehničnega pristopa predvsem do pacientov obremenjenih s težko patologijo. Pokaže nam, kako upravlja svoj

kontratransfer, in kako pokaže včasih težjim pacientom nekaj svojih avtentičnih doživljanj (kar bi spadalo že v samorazkrivanje-selfdisclosure). Pri tem prikaže zelo močno pronicljivo ustvarjalnost, a istočasno tudi zelo človeško podobo samega sebe.

Naslov knjige si je Bollas sposodil pri Freudu, ko slednji govori o izgubi objekta pri melanholiji in kako ta izgubljeni objekt pade kot senca na Jaz. V začetnih poglavjih knjige se Bollas osredotoči na funkcijo objekta, v prvotnih fazah otrokovega psihološkega razvoja, kot »transformativni objekt«. Če odnos dojenček-primarni objekt dovolj dobro deluje od vsega začetka, bo primarni objekt predstavljal »transformativni objekt«, ki bo dajal vso mogočo podporo, da se bo self malega otroka zdravo in uspešno razvijal. Torej da se bo lahko self otroka po neki naravni poti spreminjal in razvijal. V zgodnjem otroštvu je ta funkcija bistvena in zelo potrebna za razvoj otroka. Pozneje, v odraslem obdobju, je taka funkcija manj prisotna in morda manj potrebna, a je še vedno v zatišju in take »transformativne objekte« v neki meri potrebujemo skozi celotno življenje, zato da se lahko razvijamo in da lahko zorimo.

Pri odraslih osebah srečamo take pojave pri zaljubljenosti, pri močni investiciji v kako versko ali politično ideologijo (posebno vabljive so tiste, ki objublajo radikalne, revolucionarne spremembe v družbi), ali pri močni angažiranosti v kako umetniško ustvarjanje. Še posebno specifično vlogo kot transformativni objekt bi moral imeti terapevt v terapevtskem procesu do svojega pacienta, da bi prišlo s pomočjo psihoterapije do nekega preporoda osebe, ki se je odločila za terapevtski poseg.

Pri patoloških situacijah pa vemo, da osebe, ki pridejo v terapijo, niso imele dovolj dobre izkušnje kar se tiče primarnih transformativnih objektov in so utrpeli precejšnja nelagodja, ovire in slaba počutja pri svojem razvoju. Ti neustrezni objektni odnosi iz zgodnje preteklosti padejo kot senca na njihov self, tako da njihov pravi self ne uspe zaživeti in se uveljaviti. Vsaka oseba je v svojem razvoju uporabljala mehanizme projekcijske identifikacije in introjekcijske identifikacije s svojimi starši, a istočasno se bili vsi otroci tarča raznih projekcij, introjekcij in projekcijskih identifikacij in introjekcijskih identifikacij s strani svojih staršev. Tako da si self in Jaz posameznika nosita kup navlake kot posledice patoloških odnosov iz preteklosti, in pogosto pacient ne ve, kaj je njegov self, kaj ne, kaj spada k njemu in kaj spada k objektu. Zelo pogosto so tu meje nejasne in identiteta posameznika ni dovolj izdelana. V neki drugi knjigi Bollas pravi, da lahko zdrava mentalna higiena sloni

predvsem na tem, da se pacient v teku psihoterapije čimbolj približa lastnemu selfu, da prepozna kaj je njegovo in kaj ne in da od te točke naprej lahko vzpostavlja boljše odnose z objekti in torej tudi z realnostjo.

Drugi pomemben pojem, ki ga srečamo v tej Bollasovi knjigi je »the unthought known« (znano a ne še mišljeno). Ta pojem zasledimo že v podnaslovu knjige in je kot neka rdeča nit, ki povezuje celoten tekst. Avtor trdi, da od rojstva naprej registriramo razne čustvene izkušnje v odnosu s primarnimi objekti, ki se ustalijo v nezavednem. Te izkušnje pa nimajo še nekih psihičnih predstav, verbalnih in miselnih prevodov in nimajo poti do simbolizacije, ker so bile doživete v zelo zgodnjem obdobju, ko naša psiha ni imela še teh zrelejših sposobnosti. V teh čutnih in čustvenih zaznavah objekt ni niti še dojet kot ločeni element, ampak bolj kot neka čustvena prisotnost in kot atmosfera. (To pojmovanje spominja na Winnicottovo idejo »mati kot okolje«). So pa lahko te izkušnje moteče in patološke, tako da lahko neprestano toksično vplivajo na celotno delovanje psihe. Ker te ne spadajo v bolj zrelo, »potlačeno nezavedno«, jih je težko priklicati v zavest s klasičnimi analitičnimi tehničnimi posegi, kot so interpretacije, in tako razrešiti njihov patogen učinek. Z bolj sodobnim izrazom, pod vplivom nevroznanosti, bi lahko rekli, da te izkušnje spadajo v »implicitni spomin«. Na kliničnih primerih nam Bollas pokaže, kako lahko pridemo do teh izkušenj in vsebin s pacienti, kako moramo biti pozorni na celoten odnos in celotno atmosfero, ki se ustvari v terapiji s pacientom, bolj kot na verbalno komunikacijo, ki ne doseže teh globin. Šele ko bomo uspeli s pacientom prevesti »unthought known« v »thought known« (znano v mišljeno), mu bomo pomagali, da bo bolje organiziral svojo psiho, svoja čustva in zgradil svoje misli, kar bo pomenilo izboljšanje celotnega psihološkega stanja in počutja.

Še zadnja pomembna ideja, ki jo razvije Bollas v svoji knjigi je pojem »extractive introjection« (ekstraktivna introjeksijska?). Ta psihološki mehanizem je po Bollasu pravo nasprotje projekcijske identifikacije, a je ravno tako pomemben in bi morali biti vsi terapevti zelo pozorni nanj. In sicer če starši pogosto odlagajo v svoje otroke preko projekcijske identifikacije razne elemente in vsebine, ki so njim tuje, jim istočasno »kradejo« ali se polastijo nekaterih otrokovih sposobnosti in si jih pripisujejo sebi. S tem pa seveda prikrajšajo otroka za nekatere sposobnosti in se bo tak otrok počutil obubožan in manj vreden. Citiram klinični primer, ki ga navaja Bollas, da bolje osvetlim ta pojem.

Petletni otrok sedi pri mizi s starši. Vzame kozarec poln mleka in ga nehote prevrne, da se mleko razlije na tla. A (eden izmed staršev) mu zakriči: »kreten, zakaj nisi bolj pozoren, da bi pazil, kaj delaš!« Že prej se je otrok zavedal, da je napravil napako, in je bil jezen sam nase. Ampak A je »ukradel« otroku s svojim agresivnim posegom občutek avtokritike in željo po reparaciji. Otrok je popolnoma zbegan zaradi tega napada. A ukrade te občutke otroku, ker izhaja iz predpostavke, da otrok ne čuti nobene avtokritičnosti in nobene želje po reparaciji. A pripisuje samo sebi ta kritična in reparativna doživljanja in sposobnosti.

V tej Bollasovi knjigi srečamo še mnogo drugih zanimivih idej in sugestij. Osebno sem se osredotočil na najbolj pomembne. Kdor želi se bolje seznaniti s celotno vsebino te knjige, mu jo toplo priporočam v branje.

10.8.2019.